

Nordiska Museet NM 248152

Erik Areschougs kanna med Rynings och Lilies vapen

Oktober, 2002, Jan Gadd och Tomas Helander

Kannen inköptes på aktion av Areschoug i april 1949 och han beskrev den men främst sina rön betr. två vapen inkorporerade i hänkelns dekor, i 'Samlarnytt', 10 nov. 1957, åter publicerad i 'Samlarnytt' nr. 2 1984.

Det finns anledning att tro att kannan är en komposition, där ett antal ursprungliga delar/sektioner kanske från mer än en kanna använts, snarare än en förfalskning och logiken bakom detta påstående följer nedan:

1. Kannans tenn är nu helt rent och fritt från korrosion/oxider. Ytan visar 'kratrar' som är typiska för rengöring i 'lut' (kaustiksoda) vilket gör en bedömning svårare men som medför att nytillverkade delar/sektioner inte behövs 'antikbehandlas' vilket är svårt. Även nyare delar av kannans kärl och lock visar sådana 'sår', som är lätta att åstadkomma genom att med en tändsticka överföra droppar av 30%-ig saltsyra på det nya tennet. Ytspänningen gör att syran inte flyter ut men etsar in i tennet efter konturen på de syra-'pölar' av olika storlekar som är pålagda. Under etsningens gång torkar syran ut och denna får då ersättas via tändsticka tills en nöjaktig krater uppstår. (Bättre förfalskare använder blandningar av nitratsyra och saltsyra som en efterbehandling för att återge en svartgrå patina, som även kan åstadkommas med elektrolys genom att byta poler (+ - polen på tennet), vilket 'patinerar'/svärtar tennet igen, förutsatt att gamla föroreningar finns kvar i badet (saltlösningen). Intressanta patineringsresultat kan även erhållas genom att inkludera finklippta bitar av koppar och/eller mässing i badet.
2. Kannans buk är osymmetrisk på ett nästan komiskt sätt, som absolut inte har med 'jord/plog-skador' att göra utan är orsakad av att sektioner lösts in runt buken utan hänsyn till den ursprungliga formen. Botten är ju (nu) parallell med brädden och osymmetrin kan därför inte förklaras på annat sätt, eftersom kärlet ju ursprungligen svarvats, vilket bl.a. de två dekorationsränderna bevisar.
3. Locket bör studeras noga eftersom det kan vara en nytillverkning. Det har mycket dålig passform och lockets skärning vid brättet verkar att ha utförts (dåligt) i en svarv och inte som resultat av gjutning i en form. Lockbalken visar tecken på en avvikande

NM248152

NM72930

KLM1886

legering och är troligen nytillverkad. Tumgreppet av den mycket vanliga 'dubbel lins'-typen kan vara gammalt, men är ordentligt rengjort och putsat innan det lötts på balken. Niten genom hänkel och lockbalk är nytillverkad.

4. Hänkeln inkorporerar två vapen som Areschoug tillskrev Erik Ryning (till Gimmerstad, Tyresö och Grensholm) och hans hustru Anna Bengtsdotter Lillie. Areschoug ger inga referenser till de verk han konsulterade på Kungl. Biblioteket och han illustrerar inte heller de ätters vapen han fann, annat än på ett fotografi som visar *hänkelns* vapen. En kanngjutares 'maskinpark' bestod främst av ugn, svarv och gjutformar. Det är orimligt att tro att en gjutare skulle förstöra en dyrbar hänkelform med ett detaljerat reliefmotiv (som troligen användes av flera generationer gjutare) bara för äran att inkludera dessa ätters vapen för en order bestående av en eller två kannor! (Man får inte heller glömma att endast de allra rikaste familjerna hade råd med tennföremål överhuvudtaget fram till slutet av 1600-talet, så Ryning var säkert inte någon unik högstatuskund för gjutaren.) Man kan förutsätta att gjutformen var graverad i sandsten eller skiffer eller kanske i järn. En gjutform har motivet ingraverat spegelvänt och negativt, dvs. upphöjningar på hänkeln var fördjupningar i formen. Det är tekniskt omöjligt att först utplåna dessa fördjupningar i gjutformen (överdelen av den romanska ursprungliga rankan är abrupt avbruten tvärs över på kannans hänkel) och sedan gravera in dessa vapen så att de vid gjutning visar vapnen *på den ursprungliga nivån!* Hur och när anlände då dessa vapen på hänkeln? Man kan fila ner överdelen av den ursprungliga färdiggjutna hänkeln så att den ursprungliga orneringen försvinner och sedan gjuta på (eller 'löda' på) nytt tenn till en höjd som är något högre än den högsta punkten på det ursprungliga reliefmotivet, ca. 2-3 mm. Rynings och Lillies vapen var troligen sedan graverade för hand, inklusive bården efter handtagets kant och delningen till den ursprungliga rankan. Bevisen här är flera som framgår av digitalfotot. Rynings skjöld verkar ha vetrikala linjer som heraldiskt kan betyda en blå (?) färg och vänstra halvan av balken är slät (som kan ha åstadkommit henom ett puns-slag). Samma vertikala linjer finns emellertid även i botten av denna sektion, vilket tyder på arbete med en gravörstickling. *Ett klart bevis för detta tillverkningsförfarande är emellertid den undre horisontala linjen i Rynings skjöld!* Man kan här tydligt se att gravörens här halvrunda stickling arbetade från höger till vänster men att han placerade sticklingen några tiondels millimeter till vänster om skjöldens högra 'ram'. Frågan är när denna modifiering gjordes? Det finns

troligen ingen anledning att betvivla att vapnen eftergraverades någon gång under tidigt 1500-tal eftersom det vore alltför fantastiskt att tro att en förfalskare gjorde detta avancerade arbete under 1900-talets första hälft bara för att vänta på att Areschoug skulle hitta den ('billigt') på en auktion? Det återstår emellertid att bevisa vapnens ägare.

Areschoug daterar kannan till 1500-talet och tycker sig ha stärkt sin bevisföring genom proveniensens; tyvärr utan att reflektera över de medeltida särdrag som kannor av denna typ har, och som ursprungliga delar av kannan reflekterar. De delar av kannan som är ursprungliga var troligen gjutna under 14:e eller 15:e århundradet. Kannor gjöts då i två vertikala halvor som svetsades samman. Det är emellertid möjligt att denna kanna, som då var en raritet och en klenod, först ägts och använts av familjen Ryning eller av en närsläktad familj under ett antal generationer och att den sedan blev en bröllopsgåva till Ryning med ett nygraverat bröllops 'mono-gram' (eller är det bara hänkeln som minner om detta bröllop?)

Denna kanna med sin 'Stockholms blodbad-proveniens' borde vara mer känd än den nu är. Gadd/Helander har emellertid förstått att dåtidens museimän på Nordiska Museet, inte ville godkänna denna kanna som Areschoug beskrev den, och att den därför fört en tynande tillvaro på museet under de senaste 50 åren.

Engelska museer förser sina föremål av denna typ med en etikett "DO NOT EXHIBIT",